

Rodik, 21. 7. 2019

Spoštovana županja občine Hrpelje–Kozina, spoštovani krajani, cenjene krajanke Rodika, Artviž in celotnega brkinskega Krasa, dragi borci in vsi gostje današnje proslave!

V posebno čast mi je, da vam lahko spregovorim nekaj besed ob tako pomembnem spominskem dnevu, kot je dan spomina na požig vasi Artviže in na mladince iz Rodika, ki so izgubili svoja življenja, zato da mi živimo v miru. Dolgo smo mislili, da so nas takšna mlada življenja izučila, da ne bomo ponavljali zgodovinskih napak. V tem mesecu smo se spominjali tudi 99. obletnice požiga Narodnega doma v Trstu, pa tragedije v Srebrenici v devetdesetih letih. A danes vidimo, da nas niti težki spomini iz 2. svetovne vojne, niti spomini na novejšo tragedije v državah nekdanje Jugoslavije, niso izučili. Mnogi iz sebe bruhajo sovraštvo do vsega drugačnega in, še več, k sovraštvu hujskajo druge, zato da ob nezadovoljstvu in strahu ljudi nabirajo politične točke. Množično preseljevanje iz vojnih in manj razvitih dežel je po vsej Evropi sprožilo nacionalistična gibanja, ki stisko ljudi, ki v brezupu zapuščajo svoje domove, izkoriščajo za pridobivanje svojih sledilcev. Namesto da bi skupaj pritisnili na centre odločanja, da se problemi začnejo reševati v razrušenih in osiromašenih deželah tretjega sveta, nacionalisti sosednjih držav širijo svojo mržnjo do vsega drugačnega, do vseh drugih kultur, tudi do Slovencev. Pa se niti ni treba ozirati samo po sosedih, razžirajo nas tudi notranji spori, razžira nas sovraštvo, ki ga razplamtevajo tisti, ki nočejo videti zgodovinske resnice.

A veliki bosanski pisatelj Meša Selimović je jasno svaril: Če človek izbere pot sovraštva, mu ni rešitve! Pa to ne pomeni škode samo za posameznika. Na kakšnem tankem ledu smo vsi skupaj, kot skupnost, ko nas prežema sovraštvo, je opozarjal tudi češki pisatelj, disident in nazadnje češki predsednik Vaclav Havel v devetdesetih letih v svoji Konferenci o sovraštvu. Havel je izpostavil, da ni razlike med individualnim in kolektivnim sovraštvom: kdor sovraži posameznika, je vedno zmožen podleči tudi skupinskemu sovraštvu ali ga celo širiti. Kolektivno sovraštvo pa ima posebno magnetsko privlačnost, ki je sposobna v svoj lijak povleči tudi številne ljudi, za katere se prvotno ni zdelo, da so sposobni sovražiti. Kolektivno sovraštvo namreč rešuje ljudi pred samoto, zapuščenostjo, pred občutkom podcenjenosti, posamezniku daje občutek, da je nasilje upravičeno. Kolektivno sovraštvo posamezniku hitro ponudi krivca, pa čeprav namišljenjega, za njegovo lastno prizadetost. In če se družba dejansko

sooča s krivicami, pa z drugačnostjo drugih skupin, kultur, če se nekaterim družbenim ali političnim skupinam, kulturam nadene negativen prizvok, lahko to kaj hitro postane vir medsebojnega nerazumevanja in prostor prihodnjega sovraštva. Zato je Havel zaključil svoje predavanje z mislijo, da je težko od prvega trenutka zaslutiti prisotnost kukavičjih jajc kolektivnega sovraštva, ki jih nekdo načrtno polaga na teren, ki ga že tako zaznamujejo krivice in težko življenje.

A četudi smo ujetniki družbenih neravnovesij, ki so posledica makroekonomskih interesov, interesov velikega kapitala, ne dopustimo, da postanemo ujetniki še lastnega sovraštva. In zdaj je čas, da se spomimo našega velikega pisatelja Ivana Cankarja, ki je v svojem znamenitem delu Hlapec Jernej zapisal: "Težje je v srcu sovraštvo nego bridkost." Zato se kljub težavam, ki jih imamo kot posamezniki in družba, ne odločamo za sovraštvo. Odločimo se raje za odziv, akcijo, kot da se slepo in tiho prepuščamo vodenju tistih, ki nas znotraj države razdvajajo in delujejo po principu "deli in vladaj". Odzovimo se na fašistične poskuse v sosedstvu, preden se fašizem spet razrase.

Sama prihajam iz Kopra in se kot profesorica in raziskovalka v Kopru in Trstu tudi poklicno ukvarjam s slovensko-italijanskimi odnosi. Vem, kako so lahko lepi in plodni, ko jih ne ogrožajo privrženci neofašističnih gibanj, s katerimi simpatizirajo celo predstavniki italijanske vlade. Kljub temu pa italijanska družba še vedno premore tudi močno civilno iniciativo, ki se upre tako tedaj, ko je treba povedati, kako škodljivi so filmi, ki preobračajo zgodovinsko resnico, kot je bilo to v primeru filma Rosso Istria, kot tedaj ko je treba notranjemu ministru Salviniju pokazati, da na italijansko-slovenski meji nočemo zidu. Ko sem kolegico, tržaško Slovenko, ki je sodelovala pri organizaciji zadnje akcije "No muri, Brez zidov, No walls" vzdolž slovensko-italijanske meje vprašala, ali so realne možnosti, da se Salvinija odvrne od njegovih namer, mi je odločno dejala, da je važno, da se odzovemo, da vidijo, da smo tu tisti, ki mislimo drugače, da se ne bomo pustili.

Tako med Slovenci v Italiji, kaj pa tu? Smo sposobni tako hitrega odziva? Je civilna družba v Sloveniji navajena nemudoma reagirati, ko je potrebno? Kaj pa, če bi bil dejansko spet potreben upor, bi se danes uprli? Se nam zdi sploh vredno boriti za današnjo slovensko družbo? Koliko o NOB vedo današnji mladi in kako bi ti reagirali danes, če bi se ponovila podobna situacija. Kajti fašizem lahko začasno ponikne, a ne izgine nikoli, ne v lastni, ne v sosednjih skupnostih.

Seveda si je težko predstavljati, kako bi reagirali v takih ekstremnih razmerah, ki jih predstavljata vojna in povojno obdobje. Tudi sama ne vem, kako bi se odzvala. Morda bi zmogla toliko poguma, kot ga je moj nono partizanski terenec,

ki se, tudi ko je bil izdan, ni umaknil in je zato končal sežgan v Rižarni. Morda pa bi presodila, da niti v vojni nisem zmožna umoriti človeka. Ne vem. Z današnjega vidika, z vidika življenja v miru ne moremo povsem jasno presojati vojnega dogajanja. Tudi povojni poboji so, čeprav v veliki meri ideološki, bili posledica vojnega dogajanja. Sploh pa ne moremo presojati povsem črno-belo. Vsaj ko govorimo o navadnih ljudeh, ljudeh, ki niso bili na odločevalskih mestih, ljudeh, ki so se pogosto odločali po sili razmer. Verjamem, da bi se tudi ljudje v drugih slovenskih regijah bolj enotno uprli tujim, okupatorskim silam, če bi bili že prej toliko časa pod fašističnim režimom, kot smo bili Primorci. Kajti ko potegnemo črto: ali se udinjati tujemu gospodarju kot hlapec, drugorazredni državljan, brez pravice do svojega, slovenskega jezika, brez samozavesti, ki ti jo daje slovenska kultura, ali pa se temu upreti in živeti v svobodi, dileme najbrž za večino ni. Vprašanje religije in ideologije je na drugem mestu za občutkom svobode; navsezadnje v svobodi lahko posameznik in skupnost sama izbirata tudi religije in ideologije.

In tu vidim ključ našega odziva, ki bi ga morali predati tudi mladim. Mladi morajo vedeti in razumeti, da je ravno ta občutek svobode vodil njihove prednike, tudi mlade brkinske kurirje po pogumnih partizanskih poteh. In z lastnim zgledom jim pokažimo, da se je vredno tudi danes odzivati. Ne glede na to, da so nam razprodali skoraj vse državno premoženje. Ne glede na velik socialni razkorak med peščico bogatih in množico izkoriščanih. Ne glede na to, da se mladi na svoji poklicni poti prevečkrat znajdejo brez izhoda. Ne glede na vse stranpote, ki jih je doživela naša še vedno mlada Slovenija, je naša država še vedno največji prostor svobode. Čeprav so mladi prevečkrat primorani svoje cilje uresničevati v tujini in se jim lahko celo zazdi, da je tam prostor večji, svobodnejši, imajo še vedno tudi občutek, da se lahko kadarkoli vrnejo domov. Da so jim vrata odprta. Da lahko pridejo in se nadihajo svežega slovenskega zraka. Da se naužijejo bistrih slovenskih besed. Zato mora biti skupna zaveza vseh generacij, da se z vsakodnevnim odzivom, naj bo s pridnim delom ali uporniško akcijo, trudimo karseda izboljšati pogoje za življenje v naši družbi, zato da se bomo res čutili svobodne. Samo tako Slovenija ne bo gojišče sovražnosti, pač pa prostor ljubezni, poguma in svobode, ki si je nikoli ne bomo pustili vzeti!

Dr. Vesna Mikolič